

Подвижник⁴

За роки незалежності Україна нелегко розбудовує економіку, науку, освіту, культуру. Виконання складних завдань, поставлених часом перед фахівцями держави, залежить від їхньої професійності й, значною мірою, патріотизму, відданості Батьківщині, наполегливої праці для її процвітання. Історію бібліотечної справи, як й історію будь-якої країни, звичайно, творять особистості. Висвітлення історії сучасного стану бібліотечної справи через діяльність окремих постатей — важливе й необхідне завдання дослідників.

За останні роки з'явилася значна кількість матеріалів про визначних книгознавців, бібліотекознавців, бібліографів минулого. Сучасні ж постаті, які живуть і працюють поруч із нами, нечасто потрапляють у поле зору наших науковців. Що ж стосується публікацій про керівників бібліотечних установ, книжкових палат, книгознавчих інститутів, то їх обмаль. Найповніше ці питання висвітлює Н. Королевич, досліджуючи у своїх працях організаторську діяльність Ю. Меженка як директора Головної Книжної Палати (1919), Всенародної бібліотеки України (1920–1923), Українського наукового інституту книгознавства (1923–1930). Інші дослідники в своїх публікаціях побіжно торкаються проблем організаторської діяльності, методів і стилів роботи керівників великих бібліотек.

З отриманням незалежності в Україні сформувався тип керівника нової формації, діяльність якого відповідає сучасним потребам суспільства та якісному розв'язанню його проблем. Саме до таких керівників належить Павла Іванівна Рогова — директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України (ДНПБ України), подвижник і будівничий бібліотечної справи, талановитий організатор і керівник-новатор. Її ім'я широко відоме бібліотечній громадськості з виступів на нарадах, конференціях, семінарах з питань бібліотекознавства, а також у зв'язку з розбудовою та

---

⁴ Друкується за виданням: Жданова Р. Подвижник бібліотечної справи / Р. Жданова // Вісн. Книжк. палати. – 2004. – № 1. – С. 50–52 : портр. – Бібліогр.: 8 назв.

діяльністю спеціальних педагогічних бібліотек у сучасній Україні, організацією мережі освітянських бібліотек.

Вперше я познайомилася з Павлою Іванівною Роговою в приміщенні філії ДНПБ України на вулиці Володимирській, 57, коли вона вела вечір-презентацію книжки канадської вчительки Валентини Курилів «Методика викладання історії». Переді мною стояла струнка, витончена, чарівна жінка, яка, відкриваючи вечір, стисло окреслила історію, стан та перспективи розвитку ДНПБ України щодо інформаційного забезпечення педагогічної науки, практики та освіти в державі. Оглядаючи охайну й затишну, зі смаком обладнану читальну залу філії, помітила посмішку співробітниці бібліотеки, яка запитала мене:

— Що, подобається? Усе це — результат естетичних уподобань Павли Іванівни.

Саме в цьому приміщенні з 1989 році П. Рогова розпочала свою творчу діяльність спочатку як керівник спеціальної педагогічної бібліотеки Київського будинку вчителя, надалі Центральної освітянської бібліотеки ІЗМН Міністерства освіти України, що була заснована в 1993 році на базі зазначеної бібліотеки, з 1999-го — директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України.

Доля розпорядилася так, що Павлі Іванівні, цій тендітній, але з твердим характером і гарними вокальними даними жінці (мріяла бути співачкою), дано підняти й розбудувати три бібліотеки, утвердити на практиці, що Україні потрібна всеукраїнська державна педагогічна бібліотека, мережа освітянських бібліотек, які цілеспрямовано забезпечуватимуть інформаційні потреби галузі.

Коли у 1989 році П. Рогова очолила спеціальну педагогічну бібліотеку при Київському будинку вчителя, вона мала вже значний досвід бібліотечної роботи, була відомим в Україні бібліографом, бо в її доробку налічувалося майже 20 бібліографічних праць. На посаді директора Центральної освітянської бібліотеки (ЦОБ) Павла Іванівна пройшла нелегку школу керівника. У процесі своєї діяльності опанувала всі ділянки бібліотечної роботи, адже розбудовувати новостворену книгозбірню потрібно було на нових теоретичних та методологічних принципах бібліотечно-бібліографічної науки. Доводилось багато читати, запозичувати не

тільки вітчизняний, а й зарубіжний досвід діяльності бібліотек як публічних, так і спеціальних. Центральна освітянська бібліотека, незважаючи на економічні негаразди, стрімко розбудовувалася.

За шестирічний період у ЦОБ започатковано інформаційно-довідкову систему, яка складалася з алфавітного і систематичного каталогів, систематичної картотеки. Сформувався фонд документів, 50 % якого становили видання з педагогіки та психології, щорічно проводилось до 100 книжкових виставок з актуальних педагогічних та психологічних питань, відбувалися зустрічі з видатними вченими і письменниками. Крім цього, доводилось розв'язувати непрості питання, пов'язані з комплектуванням фонду, обслуговуванням читачів, вирішувати кадрові та господарські проблеми. Завдяки невсипущій енергії директора, вмінню переконувати меценатів, добродійників, освітян не тільки з України, а й із зарубіжних країн у значимості справи, щоб ті надавали бібліотеці допомогу, до фондів надходили унікальні видання з питань історії, культури, освіти України, відсутні у фондах вітчизняних книгозбірень. Не маючи фінансування, бібліотека щорічно передплачувала фахові періодичні видання, оснащувалась необхідними технічними засобами.

На кінець 1999 року Центральна освітянська бібліотека, ставши у незалежній Україні підмурком майбутньої Державної науково-педагогічної бібліотеки, відбулася. Створити і розбудувати таку бібліотеку, як ЦОБ, у період важкого економічного стану держави допомогли П. Роговій неабиякі організаторські здібності, енергія й наполегливість, гострий розум, застосування у своїй роботі сучасних методів керівництва бібліотекою, диктованих часом, потребами суспільства. Неабияку роль тут відіграло вдале поєднання професії педагога зі знаннями бібліотечно-бібліографічної справи.

Павла Іванівна удостоєна відзнаки «Відмінник освіти України», нагороджена почесними грамотами Міністерства освіти України. П. Рогова активно виступає з науковими статтями в пресі, висвітлюючи проблеми розвитку педагогічних бібліотек, організаційно-методичні питання становлення освітянських бібліотек, порушує питання щодо створення ДНПБ України тощо.

Наприкінці 1999 року Постановою Кабінету Міністрів України засновано Державну науково-педагогічну бібліотеку України. Президія АПН України призначила директором П. Рогову. Перед нею постали нові ускладнені завдання, розв'язувати які на цьому етапі було нелегко, бо досвід роботи з розбудови бібліотеки був тільки власний. Все знову починалося з чистого аркуша. Кожен співробітник, що сьогодні працює в ДНПБ України, пройшов через співбесіду з директором. Перший рік роботи ДНПБ України (2000) був особливо складним і напруженим. Директору треба було встигнути все: і штат набрати (150 осіб), і організаційні питання вирішити, і напрями роботи бібліотеки започаткувати, і ремонтні роботи в бібліотеці здійснити. А з наданням ДНПБ України статусу науково-дослідної установи виникла необхідність розбудувати зміст роботи установи на науковій основі. Крім комплексу проблем адміністративно-організаційного, бібліотечно-бібліографічного характеру, потрібно було досконало вивчити психолого-педагогічні питання, проблеми освітянської галузі, напрями її наукових досліджень в установах Академії педагогічних наук та їхнє практичне втілення Міністерством освіти і науки України в роботу навчальних закладів держави.

Уміння визначити головне в цьому колі питань, бачити стратегію його розвитку — талант керівника, ознака його масштабного, державного мислення. Реформаційні процеси в національній педагогіці та освіті потребували системних змін в інформаційному забезпеченні. З-поміж інших П. Рогова визначила два головних завдання Державної науково-педагогічної бібліотеки України: створення системи інформаційного забезпечення педагогічної та психологічної наук в Україні; розбудова цілісної, єдиної системи освітянських бібліотек, інформаційно-методичним і координаційним центром якої є Державна науково-педагогічна бібліотека України.

Розуміючи, що без наукової основи, узагальнення та застосування досвіду не тільки вітчизняного, а й світового, не можна успішно вирішувати такі складні державні проекти, П. Рогова вступає до аспірантури НБУ імені В. Вернадського. Здійснювана під її керівництвом у ДНПБ України науково-дослідна робота «Створення, становлення і розвиток мережі освітянських бібліо-

тек України (X–XX ст.)» стала підґрунтям для трансформації діяльності бібліотек галузі. В контексті цієї наукової теми під керівництвом П. Рогової в Україні створено мережу освітянських бібліотек, що закріплено документально в «Положенні про мережу освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та АПН України» (2003). Утвердження системи освітянських бібліотек — процес поступовий, але вже тепер чітко і злагоджено над розв’язанням цього завдання працює відділ наукового і прикладного бібліотекознавства, готуючи методичні та інформаційні матеріали на допомогу освітянським бібліотекам, надаючи працівникам цих книгозбірень практичні поради й консультації.

Правильно окреслені пріоритетні напрями зумовили і зміст діяльності ДНПБ України, її чітку структуру, що складається з наукових відділів і секторів. У «Положеннях про відділи» та посадових інструкціях виразно зазначений пункт «наукова робота». За короткий проміжок часу (чотири роки) ДНПБ України започаткувала і почала видавати бібліографічні посібники різноманітної типової та видової палітри, заклавши таким чином вагому цеглину в розбудову загальнодержавної інформаційної системи забезпечення педагогічної науки і практики. Серед них — науково-допоміжні, рекомендаційні, галузеві, тематичні, персональні, ретроспективні й поточні посібники. У багатьох з них П. Рогова — науковий редактор. Не залишає Павла Іванівна поза увагою проблему розкриття фондів бібліотеки, адже у спадок до ДНПБ України потрапили унікальні фонди педагогічної бібліотеки Харківського товариства поширення в народі грамотності, наукової бібліотеки Інституту педагогіки АПН України, спеціальної педагогічної бібліотеки Київського будинку вчителя. Фонд ДНПБ налічує понад півмільйона томів, у тому числі й дореволюційних видань, які не розкриті для читача, вважає Павла Іванівна, було б злочином. Тому першою ластівкою в цьому напрямі буде друкований каталог, який нині готують науковці бібліотеки, що враховуватиме підручники XIX — першої половини XX ст. Це справді наукова робота, бо під час підготовки цього видання використовується науково-книгознавчий бібліографічний опис книжок, для якого притаманні максимальне розкриття змісту видання, характеристика поліграфічних особливостей книжки тощо. Незва-

жаючи на фінансові труднощі, пов'язані з виданням праць, які часом дуже важко долає Павла Іванівна, бібліографічні посібники виходять і надсилаються до бібліотек держави, надходять до освітян України, в тому числі бібліографічні списки, наукові статті, методичні матеріали. Робота кожного відділу, вторинна інформація, інформаційно-довідкова система бібліотеки, консолідація бібліотек галузі завжди в полі зору П. Рогової. Цьому також сприяло розуміння нею та її колективом, що високий рівень роботи бібліотеки можна забезпечити, тільки співпрацюючи з Інститутами АПН України, Міністерством освіти і науки України, фахівцями-науковцями інших державних бібліотек.

Нова соціально-економічна ситуація, що склалася в Україні в умовах переходу до ринкових відносин, та інтенсивний розвиток інформатизації суспільства визначили нові функціональні пріоритети в діяльності бібліотек України щодо напрямів організації, технології формування та використання їхніх інформаційних ресурсів. Сьогодні найважливішими перспективними завданнями ДНПБ України та освітянських бібліотек є створення зведеного електронного каталогу галузі та його подальше входження до Національної системи електронних бібліотек, інтеграція електронних інформаційних ресурсів наукових галузевих бібліотек й забезпечення їх багатоаспектного використання, створення галузевого центру корпоративної каталогізації, формування повнотекстової галузевої бази даних: фахових наукових праць, підручників, посібників, вторинної інформації ДНПБ України, інших наукових бібліотек тощо. Над цим нині працює директор ДНПБ України спільно з колективом бібліотеки, на формування якого Павла Іванівна поклала чимало зусиль, бо без дружнього професійного, злагодженого колективу фахівців-одномудців високого ґатунку, яких згуртувала керівник навколо себе, таких результатів роботи бібліотека не мала б. Сьогодні в бібліотеці працюють люди, які люблять свою справу і з розумінням ставляться до проблем і труднощів, пов'язаних з матеріально-технічною базою, ремонтом головного приміщення тощо.

Велику й відповідальну роботу здійснено під керівництвом П. Рогової — збудовано ЦОБ, ДНПБ України, яка діє вже чотири роки, вирішено немало проблем, але ще більше треба розв'язати.

Та не можна обійти увагою той факт, що без допомоги й розуміння цих проблем реформатором і організатором освіти та науки в Україні на нових наукових засадах, світових стандартах, міністра освіти та науки Василя Григоровича Кременя, членів Президії АПН України, ректорів вищих навчальних закладів Павли Іванівні було б дуже важко. Мабуть, В. Кремень й інші освітяни відчули в П. Роговій здібного керівника, науковця, свого однодумця, бо ніколи не відмовляли їй у допомозі ні словом, ні ділом, розуміючи, що разом вони служать одній благородній меті: розбудові освітянської галузі сучасної України.

У своїх споминах відомий український бібліограф-бібліотекознавець Л. Биковський так висловився про Юрія Меженка: «Він був вельми здібний, відданий, впертий в праці та своїм прикладом захоплював інших». Саме такі риси характеру притаманні й Павли Іванівні Роговій, завдяки яким вона досягнула значних успіхів у розбудові бібліотечної справи в Україні.

Завершуючи статтю, не можу не торкнутися особистих, чисто людських якостей Павли Іванівни. Їй властиві величезна працездатність, стратегічне мислення, рідкісне поєднання вимогливості й доброти, співчуття, вміння прийти на допомогу у важкі хвилини життя, глибока принциповість, високий рівень духовної культури і творчість. Ці риси сприятимуть втіленню її подальших планів у життя, допоможуть у становленні та розбудові освітянських бібліотек як інформаційної системи педагогічної науки й практики України.

Побажаймо їй натхнення, здоров'я, успіхів у її благородній праці на благо нашої держави.

Рона Жданова